ПДВ своїми словами

Урок 1

Знайомство: як влаштований курс і хто наші герої

Текст уроку

Десять гривень у чеку за каву

Капучино в кафе коштує 60 грн. Ви платите, берете чек і, звісно, його не читаєте. А там окремим рядком зазначено податок на додану вартість: 10 грн.

Чому десять, а не дванадцять? Двадцять відсотків від 60 грн справді дають 12. Але 60 грн уже містять податок усередині. Кафе — платник ПДВ, тому спершу визначило свою ціну, 50 грн, і додало до неї 20 %: 50 + 10 = 60. Отже, щоб дістати податок із ціни, у якій він уже сидить, ділять не на сто, а на сто двадцять:

Показник	Сума, грн
Ціна з ПДВ, яку заплатив гість	60,00
ПДВ у ціні: 60,00 × 20 / 120	**10,00**
Ціна без ПДВ: 60,00 − 10,00	**50,00**

Це перша шкільна задачка курсу, і на ній помиляються дуже часто. Відповідь на неї записана в самому Кодексі. Пункт 193.1 Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI каже: «Ставки податку встановлюються від бази оподаткування в таких розмірах: а) 20 відсотків». А підпункт 194.1.1 уточнює, що податок «додається до ціни товарів/послуг». Отже, база — це ціна без податку, і двадцять відсотків рахують від 50 грн, а не від 60. Змінити ставку може лише закон про зміни до Кодексу; станом на 31.10.2026 вона становить 20 %, а дату, на яку наведено норми, я ставлю наприкінці кожного уроку.

Тепер питання важче: хто ці 10 грн заплатив? Гість, бо дістав їх із гаманця? Кафе, бо перерахує їх до бюджету? Чи постачальниця, яка продала кафе зерно і теж нарахувала податок у своїй ціні? Відповідь така: перераховують до бюджету всі по шматочку, а повністю за все платить лише гість. Розбираю це в Уроці 2, на тій самій чашці кави.

Чого насправді бояться в ПДВ

Людей, яких лякала б сама ставка, я за роки практики з 1999 року бачила мало. Двадцять відсотків порахує кожен. Лякають документи: накладна, яку треба зареєструвати до певного числа, бо інакше штраф; таблиця, без якої накладну можуть зупинити; квитанція з

податкової про те, що реєстрацію накладної зупинено, а покупець чекає свого податкового кредиту й дзвонить щодня. І ще лякають слова: «код УКТ ЗЕД», «ІПН платника», «реєстраційна сума», «електронний рахунок». Після третього такого слова людина закриває статтю.

Перший варіант плану цього курсу починався з податкової накладної. Я його закреслила, бо згадала, скільки разів пояснювала, що таке код УКТ ЗЕД, людям, які вже заповнили накладну навмання. Без цього коду накладну не заповнити, хоч скільки показуй зразок. Тому курс іде, як у школі: спершу абетка, потім слова, потім речення. Кожен термін я пояснюю там, де він з'являється вперше: що це, навіщо він і де його взяти. Наприкінці книги є словник, щоб не шукати, у якому уроці це було.

Хто це пише

Мене звати Людмила Мурашко, я працюю головним бухгалтером з 1999 року. Платники ПДВ у моїй практиці різні: заклади харчування, де до податку додаються алкоголь і акциз; торгівля; послуги; товариства, які купують і продають за кордоном. Окремо — неприбуткові організації, у яких ПДВ виникає там, де його ніхто не чекав, на оплаті іноземного сервісу. Скільком клієнтам і кому саме я веду облік, не називаю: це комерційна таємниця. Так само я нікому не передаю те, що Ви розповісте мені про свій бізнес, крім випадків, коли розкрити інформацію прямо вимагає закон.

Для кого цей курс і як його читати

Для власника бізнесу, який хоче розуміти, що підписує його бухгалтер і чому кафе цього місяця заплатило податку більше, ніж минулого. Для бухгалтера-початківця, якому дали першого платника ПДВ. Для підприємця на третій групі, якого великий клієнт попросив «дати накладну», і тепер треба вирішити, чи реєструватися. Для неприбуткової організації, у якої ПДВ з'явився на іноземних сервісах. Я писала так, щоб розібралася людина, яка про ПДВ не знає нічого. Бухгалтер із досвідом знайде тут те, чого немає в типових інструкціях: касовий метод, зупинення реєстрації, ПДВ у неплатника.

Читати все поспіль не обов'язково. Знайдіть свій рядок:

Хто Ви	Обов'язково	Можна пропустити
Власник товариства на загальній системі	Частина I · свій урок із Частини III · Частина IV	Частина II
Товариство на єдиному податку третьої групи	Частина I · уроки 19 і 20 · свій урок із Частини III · Частина IV	решта Частини II
Підприємець, який вирішує, чи ставати платником ПДВ	Частина I, щонайменше уроки 1–7 · Частина II · Частина IV	Частина III, крім свого уроку

Хто Ви	Обов'язково	Можна пропустити
Підприємець, уже зареєстрований платником ПДВ	Частина I повністю · Частина II · Частина IV	Частина III, крім свого уроку
Неприбуткова організація	Уроки 1–4, 17 і 18 · уроки 28 і 34 · Частина IV	решта
Бухгалтер	Увесь курс	—

Якщо вагаєтеся між двома рядками, беріть той, де уроків більше. Зайвий урок забере годину, а пропущений може коштувати штрафу.

Як курс побудований

У курсі 36 уроків у чотирьох частинах. Частина I — основа для всіх, 18 уроків: від абетки і ставок до накладної, коригування, зупинення реєстрації, декларації та розрахунку, який подає неплатник. Частина II — для підприємців, 8 уроків: кого ПДВ стосується залежно від групи, чи ставати платником, як прожити перший місяць і як перестати бути платником. Частина III — 9 уроків про окремі ситуації: ресторан, іноземні сервіси, імпорт, експорт, медицина, IT, юристи, неприбуткові організації, продаж через маркетплейси й цифрові платформи. Частина IV — один урок про те, що змінюється. Наприкінці книги є шпаргалка на одну сторінку, словник термінів і підсумковий тест.

Частину про підприємців я написала так, щоб її можна було читати окремо: зі своїм вступом, своїми прикладами, без відсилань на кшталт «див. урок 7», бо я називаю тему уроку замість його номера. Ідея зобов'язати частину єдинників реєструватися платниками ПДВ обговорюється не перший рік. Місця, яких вона торкнеться (поріг, обов'язок реєстрації, звітність), позначені в тексті заздалегідь. Якщо таке правило стане законом, ці місця я перегляну першими. Що з цієї ідеї вже закон, а що лишилося проєктом, розповідаю в останньому уроці, з датою перевірки.

Герої курсу

Усі приклади курсу я будую на трьох пов'язаних між собою героях. На такому ланцюжку видно те, чого не видно в окремій задачі: як податок, нарахований одним, стає податковим кредитом іншого, тобто сумою, на яку той «має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду» (підпункт 14.1.181 Кодексу).

Хто	Режим	Що на ньому показую
Кафе ТОВ «Липова алея»	загальна система, платник ПДВ	накладні від постачальників, чеки гостям, декларація, зупинення реєстрації, ресторанні нюанси
ФОП Бондар Олена Василівна	єдиний податок, третя група, ставка 3 %, платник ПДВ	накладні на товар і на послугу, весь шлях підприємця-платника
Громадська спілка «Асоціація кав'ярень»	неприбуткова організація, неплатник ПДВ	внески і гранти, оплата іноземних сервісів, розрахунок неплатника за статтею 208 Кодексу

Олена Бондар десять років простояла за кавомашиною баристою. Потім почала возити зерно знайомим кав'ярням, а згодом і лагодити їм кавомашини, бо майстра, який приїде того самого дня, у місті завжди бракує. Тепер у неї дві справи в одному підприємстві: торгівля і послуги. Мені це зручно: накладна на мішок зерна і накладна на ремонт кавомашини заповнюються по-різному, і обидві можна показати на одній людині. Найбільший її клієнт — «Липова алея». Саме кафе колись і спитало: «А накладну Ви нам дасте?» Як Олена вирішувала, чи реєструватися платником, і чи варто це робити Вам, я розповідаю в частині про підприємців.

«Липова алея» — кафе на сорок місць: кава, десерти, сніданки. Директор Андрій Савчук рахує гроші уважно і щомісяця питає бухгалтера, чому податку до сплати саме стільки. Відповідь на його питання займає половину Частини І.

Асоціація кав'ярень живе з членських внесків і грантів, серед її членів є і «Липова алея». Платником ПДВ асоціація не зареєстрована. Але щомісяця вона платить іноземним сервісам за відеозв'язок для онлайн-зустрічей і за рекламу в соціальних мережах. Голова правління Марта Гнатюк дуже здивувалася, коли дізналася, що з цих платежів у асоціації виникає податок. На ній я покажу розрахунок податкових зобов'язань, який неплатник подає за статтею 208 Кодексу (форму затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.01.2016 № 21), і окремо випадок, коли іноземний сервіс сам уже додав до рахунку український податок: чи нараховувати його ще раз.

Усі назви, імена, коди й суми в героїв умовні. Збіг із реальною особою чи фірмою випадковий.

Як я показую документи

Більшість помилок із ПДВ я бачу в документах, тому показую їх повністю. Кожен документ у курсі подано в три кроки. Спершу порожня офіційна форма, у якій кожна графа має свій номер. Потім та сама форма, заповнена кимось із героїв, а поруч таблиця, з якої взялася кожна цифра. І нарешті місця, де в такому документі помиляються: неправильний і правильний варіант поруч і чим ця помилка загрожує.

Наприклад, накладну, яку Олена складає на кафе за мішок зерна, Ви побачите тричі: порожнім бланком, заповненим бланком і в розборі трьох-чотирьох помилок, які я бачу в таких накладних найчастіше. Форми відтворено точно за наказами Міністерства фінансів і постановами Кабінету Міністрів України, якими їх затверджено; дані в них умовні. Там, де треба показати, куди натиснути в електронному кабінеті, я даю знімок екрана.

Так пройдуть усі головні документи платника: заява про реєстрацію, податкова накладна, розрахунок коригування, таблиця даних платника, пояснення, коли реєстрацію накладної зупинили, декларація, розрахунок неплатника за статтею 208.

Як читати уроки

Там, де правило походить із закону, я наводжу його дослівно, з номером статті Податкового кодексу України. Переказ своїми словами зручний, але перевіряючий читає Кодекс, і суперечка майже завжди точиться довкола конкретного слова. Тому порядок у мене такий: спершу пояснення людською мовою, потім цитата, потім висновок, що з неї випливає для Вас. Наприкінці кожного уроку стоїть дата, станом на яку я звірила норми з офіційним текстом.

Через весь курс проходять чотири рубрики.

Рахуємо. Розрахунок на цифрах героя, який Ви можете повторити з калькулятором. Перший Ви вже бачили: десять гривень у чеку за каву.

Документ. Ті самі три кроки: порожній бланк, заповнений бланк, нюанси.

Неправильно — правильно. Приклад: 28.10.2026 на рахунок «Липової алеї» зарахували повну передоплату від фірми за святковий банкет, а сам банкет буде 03.11.2026. Неправильно — чекати банкету і складати накладну листопадом. Правильно — накладна датується 28.10.2026, днем, коли гроші зарахували на рахунок кафе. Пункт 187.1 Кодексу називає датою виникнення податкових зобов'язань ту, що «припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше»: зарахування коштів від покупця або, для послуг, «дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником податку». Рахують саме від зарахування: якби фірма відправила платіж 30.10.2026, а на рахунок кафе він надійшов 02.11.2026, накладна була б листопадовою. Гроші зарахували раніше за банкет, тому датою зобов'язань стає день зарахування, а пункт

201.1 Кодексу додає: «На дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти податкову накладну».

Правило першої події діє не для всіх. Частина платників застосовує касовий метод: податок у них виникає в день, коли надійшли гроші, а кредит — у день, коли гроші сплачено постачальнику (підпункт 14.1.266 Кодексу), хоч би коли відвантажили товар. Обов'язковий він для постачальників тепла, природного газу та житлово-комунальних послуг населенню, бюджетним установам, що не є платниками ПДВ, управителям будинків і об'єднанням співвласників (пункт 187.10), а до 01.01.2028 ще й для постачальників електроенергії, вугілля та послуг централізованого водопостачання (пункт 44 підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Кодексу; строк до 01.01.2028 встановив Закон № 4536-IX від 16.07.2025). Так само рахують перше постачання житла (абзац п'ятий пункту 187.1), а підрядники й субпідрядники будівельних робіт можуть застосовувати касовий метод за власним рішенням (абзац четвертий пункту 187.1). Олени касовий метод не стосується: зерно й ремонт кавомашин у цьому переліку не названі, а окремого правила для платників єдиного податку третьої групи Кодекс не має. Тому податкові зобов'язання з ПДВ вона визначає за першою подією, хоча дохід для єдиного податку рахує за грошима: «Датою отримання доходу платника єдиного податку є дата надходження коштів платнику єдиного податку у грошовій (готівковій або безготівковій) формі» (пункт 292.6 Кодексу). На цій різниці підприємці-платники помиляються часто. Докладно про обидва правила — в Уроці 6, а календар Олени — в частині про підприємців.

Дві позиції. Там, де закон можна прочитати двояко, я показую обидва прочитання. Приклад: платник єдиного податку третьої групи зі ставкою 5 %, не платник ПДВ, оплатив послугу іноземної компанії, яка за правилами Кодексу вважається наданою в Україні. Податкова служба вважає, що з такої послуги він має нарахувати ПДВ і подати розрахунок, бо пункт 208.1 Кодексу поширює правила статті 208 на послуги, які нерезидент постачає «будь-якій іншій особі-резиденту — суб'єкту господарювання». Так вона доводила в суді у справі, про яку нижче, і так само відповідає в базі роз'яснень на своєму сайті щодо підприємця-неплатника, який купив електронну послугу в іноземної компанії. Один випадок Кодекс вирішує прямо: якщо іноземна компанія зареєстрована платником ПДВ в Україні за пунктом 208-1.2, то підприємцю-неплатнику, який купує в неї електронну послугу, правила статті 208 не застосовуються (абзац другий пункту 208.1), тож нараховувати податок і подавати розрахунок йому не треба. Спір стосується товариств і всіх інших випадків. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в постанові від 23.07.2025 у справі № 520/32392/24 вирішив інакше: товариство на третій групі зі ставкою 5 % «не є особою для цілей розділу V ПК України», а звільнення від ПДВ у підпункті 3 пункту 297.1 Кодексу винятку для послуг нерезидента не містить. Мені відома одна така постанова, і стосувалася вона товариства й правил 2020–2021 років. У рубриці — обидва прочитання, ризик кожного і моя рекомендація.

Окрема позначка «може змінитися» стоїть у частині про підприємців біля правил, яких торкнеться можливий закон про ПДВ для єдинників. А ставки, строки й пороги я наводжу з

нормою і на конкретну дату, яка стоїть наприкінці кожного уроку: якщо закон змінить правило після цієї дати, діє нова редакція Кодексу.

З чого почати просто зараз

Почніть із таблиці маршрутів: випишіть свій рядок, і далі читайте лише свої уроки. Потім візьміть будь-який чек із кафе чи магазину і порахуйте ПДВ так, як ми з Вами рахували каву. Якщо цифра зійшлася з чеком, Ви готові до Уроку 2. Якщо рядка з податком у чеку немає взагалі, це теж відповідь: продавець, найімовірніше, не платник ПДВ або продав товар, звільнений від податку, і в Уроці 2 стане зрозуміло, що це означає для ціни.

Якщо потрібна не лише система, а й людина

Курс дає систему, але буває, що потрібен той, хто візьме облік на себе. Я веду облік платників ПДВ: товариств, підприємців на третій групі та на загальній системі, закладів харчування. Допомагаю зареєструватися платником, готую пояснення й документи, коли реєстрацію накладної зупинили, складаю розрахунок неплатника за статтею 208. Окремо — разова письмова консультація з конкретного питання з посиланнями на норми.

Вартість супроводу залежить від обсягу роботи: скільки документів на місяць, чи є наймані працівники, імпорт чи алкоголь. Тому ціна визначається за прайсом, чинним на момент звернення, після короткої розмови; так само і разова письмова консультація, з передоплатою. Чинний прайс — на murashko-accounting.com.ua/prices/.

Сайт: **murashko-accounting.com.ua**. Telegram: **+380981751506**. Пошта: **lb.murashko@gmail.com**.

У ціну курсу входить **одна персональна онлайн-консультація тривалістю 30–60 хвилин** зі мною. Скористатися нею можна протягом трьох місяців від дня оплати курсу; день і час ми з Вами узгоджуємо заздалегідь. Раджу не витрачати її в перший тиждень: пройдіть свій маршрут, збирайте питання в окремий файл і приходьте з готовим переліком, але й не відкладайте її на останні дні строку. Так від консультації буде найбільше користі. Щоб записатися, надішліть повідомлення в Telegram +380981751506 або лист на lb.murashko@gmail.com. Наступні консультації і супровід — окремі платні послуги за прайсом, чинним на момент звернення.

Чек-лист до Уроку 1

1. Знайдіть свій рядок у таблиці маршрутів і випишіть частини, які проходите обов'язково.
2. Візьміть чек із кафе чи магазину, порахуйте ПДВ за формулою «сума × 20 / 120» і порівняйте з чеком. Якщо в чеку з аптеки сума податку не сходиться, там може бути ще й ставка 7 %, і тоді рядків ПДВ у чеку кілька, по одному на кожну ставку. Про ставку 7 % я пишу в Уроці 4.
3. Запишіть свій режим: чи Ви платник ПДВ, а якщо Ви на єдиному податку (як підприємець, так і товариство), то ще групу і ставку: 3 % чи 5 %. Якщо напевно не знаєте, спитайте свого бухгалтера; де перевірити самому, покажу в Уроці 5.
4. Заведіть файл або зошит «питання до курсу» і записуйте туди кожне питання з номером уроку.
5. Позначте в календарі початок наступного року як день, коли Ви переглянете ставки, строки й пороги, за якими працюєте, за редакцією Кодексу на цю дату.

Що Ви вмієте після цього уроку

1. Порахувати ПДВ, що міститься в ціні, і пояснити, чому він дорівнює ціні × 20 / 120.
2. Вибрати свій маршрут курсу і назвати частини, які Вам не потрібні.
3. Назвати трьох героїв курсу і сказати, хто з них платник ПДВ, а хто ні.
4. Пояснити, як у курсі показано документ, що означає позначка «може змінитися» і навіщо наприкінці уроку стоїть дата, станом на яку наведено норми.

Норми наведено в редакції Податкового кодексу України, чинній на 31.10.2026 (редакція від 27.10.2026), і звірено з офіційним текстом на zakon.rada.gov.ua; постанову Верховного Суду від 23.07.2025 у справі № 520/32392/24 — з Єдиним державним реєстром судових рішень; вимогу до рядка «ПДВ» у чеку — з Положенням про форму та зміст розрахункових документів/електронних розрахункових документів, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 21.01.2016 № 13.